

ЕЗИКЪТ **НАУКА И** **ПРАКТИКА**

ЮБИЛЕЕН СБОРНИК
ПО ПОВОД 65-ГОДИШНИНАТА НА
ПРОФ. МАРИЯ ГРОЗЕВА-МИНКОВА

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

ЕЗИКЪТ
НАУКА И ПРАКТИКА

ЮБИЛЕЕН СБОРНИК
ПО ПОВОД 65-ГОДИШНИНАТА НА
ПРОФ. МАРИЯ ГРОЗЕВА-МИНКОВА

Es ist nicht genug zu wissen. Man muss auch anwenden.

Es ist nicht genug zu wollen: Man muss auch tun.

J. W. von Goethe

ДЕПАРТАМЕНТ „РОМАНИСТИКА И ГЕРМАНИСТИКА“

ЕЗИКЪТ НАУКА И ПРАКТИКА

ЮБИЛЕЕН СБОРНИК
ПО ПОВОД 65-ГОДИШНИНАТА НА
ПРОФ. МАРИЯ ГРОЗЕВА-МИНКОВА

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

ЕЗИКЪТ – НАУКА И ПРАКТИКА

Юбилеен сборник по повод 65-годишнината на
проф. д.ф.н. Мария Грозева-Минкова

© Издателство на Нов български университет, 2014 г.

Съставител: проф. д.ф.н. Павлина Стефанова

Рецензенти: доц. д-р Анелия Бръмбарова; гл. ас. д-р Милен Шипчанов

Научна редакция: проф. д.ф.н. Павлина Стефанова; гл. ас. д-р Милен Шипчанов;

гл. ас. д-р Милка Хаджикотева; гл. ас. Анелия Ламбова

ул. „Монтевидео“ № 21, 1618 София

www.nbu.bg

Всички права са запазени. Не е разрешено публикуването на части от книгата под каквато и да е форма – електронна, механична, фотокопирна, презапис или по друг начин – без писменото разрешение на носителя на авторските права.

Кремена Филчева, художествено оформление, 2014 г.

 ПланетаЗ, предпечатна подготовка, 2014 г.

ISBN: 978-954-535-810-4

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	13
СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИТЕ НА ПРОФ. Д.Ф.Н. МАРИЯ ГРОЗЕВА-МИНКОВА.....	17
ДЯЛ ПЪРВИ	
ЕЗИКОЗНАНИЕ.....	29
<i>Мария Китова-Василева, НБУ</i>	
СРЕДСТВА ЗА ИЗРАЗЯВАНЕ НА ТЕМПОРАЛНА СЛЕДХОДНОСТ В СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ, ИСПАНСКИ И ПОРТУГАЛСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК.....	31
<i>Емилия Денчева, СУ</i>	
VERBRAARE HOMONYMER STARKER UND SCHWACHER VERBEN DES GEGENWARTSDEUTSCHEN UND IHRE ENTSTEHUNG	63
<i>Нели Раданова, НБУ</i>	
ФОРМИ ЗА НЕСВИДЕТЕЛСКА ИНФОРМАЦИЯ В СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ И ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК	75
<i>Марийка Димитрова, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“</i>	
DAS BEWERTEN ALS SPRACHLICHES HANDELN UND WIE WIRD ES IN TEXTEN REALISIERT.....	90
<i>Рада Василева, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“</i>	
DISTRIBUTIONELLE EIGENSCHAFTEN DER FUNKTIONSVERBGEFÜGE IM DEUTSCHEN UND BULGARISCHEN (AM BEISPIEL DER FUNKTIONSVERBGEFÜGE MIT DEN FUNKTIONSVERBEN NEHMEN/ ВЗЕМАМ).....	104

Милка Енчева, Университет Марибор, Словения
SEMANTISCHE MOTIVATIONSBEZIEHUNGEN ZWISCHEN
DEN UNMITTELBAREN KONSTITUENTEN DEUTSCHER
SUBSTANTIVKOMPOSITA UND IHRE FORMALE WIEDERGABE IM
DEUTSCHEN UND BULGARISCHEN 120

Павлина Златева, ТУ, София
DIE PRÄPOSITION „AN“ IM ADNOMINALLEN BEREICH 137

Магдалена Караджункова, НБУ
SOBRE LAS PREPOSICIONES POR Y PARA EN ESPAÑOL 150

Цветилена Кръстева, НБУ
КОМБИНАТОРИКА НА ЛЕКСЕМАТА „ВРЕМЕ“ ВЪВ ФРЕНСКИЯ
И В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК 167

Рая Райчева, НБУ
LAS CONSTRUCCIONES CON VERBO SOPORTE HACER (-SE)..... 176

Гергана Пенчева-Апостолова, ЮЗУ „Неофит Рилски“
A RHETORIC OF MEANINGS HIDING BEHIND THE SPEAKER'S
MASQUE..... 183

Емилия Башева, СУ
KORRELATE KONTRASTIV 198

Манфред Юселер, Висше техническо училище, Магдебург, Германия
„WARUM DISKURSANALYSE UND WAS KÖNNEN WIR ERREICHEN,
WENN WIR UNS FÜR DIE VERWENDUNG ENTSCHEIDEN?“ ZU EINIGEN
PROBLEMEN UND UNTERSCHIEDLICHEN METHODEN 205

Десислава Зарева, НБУ
FRAMEWORK FOR CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS
OF HOROSCOPES FROM BRITISH AND BULGARIAN WOMEN'S
MAGAZINES216

Руска Симеонова, СУ
HOMOGRAPHE ALS LEXIKONEINHEITEN: AUSSPRACHE- UND
BEDEUTUNGSBESONDERHEITEN IN KONTRASTIVER SICHT
DEUTSCH/BULGARISCH231

Юлияна Стоянова, СУ
ДЕМИНУТИВИ В ОБЩУВАНЕТО МЕЖДУ ВЪЗРАСТНИ И ДЕЦА:
СТИМУЛИРАНЕ НА РАННОТО ФОНОЛОГИЧНО РАЗВИТИЕ239

Мони Ешуа Алмалех, НБУ
ЧЕРВЕНИТЕ СТРУКТУРИ В БИБЛИЯТА259

*Максим Стаменов, Институт за български език „Проф. Любомир
Андрейчин“, БАН*
СЪДБАТА КАТО КЪСМЕТ И КАТО ГАЙЛЕ271

*Корина Лешбер, Изследователски център „Institute for Linguistic
and Cross-Cultural Studies“, Berlin*
DEUTSCH 'MURE' IM PALÄOLINGUISTISCHEN ZUSAMMENHANG.....283

Силвия Василева, УНСС, София
ТЕКСТОЛИНГВИСТИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА ПУБЛИЦИСТИЧНИ
ТЕКСТОВЕ С ИКОНОМИЧЕСКА ТЕМАТИКА НА БЪЛГАРСКИ
И НА НЕМСКИ ЕЗИК.....287

Йоана-Нарциса Крецу, Университет „Луциан Блага“, гр. Сибиу, Румъния
SPRACHENVIELFALT IN SIEBENBÜRGEN.....296

Вилфрид Кюршнер, Университет Фехта, Германия
EUROLINGUISTIK DURCH €-LINGUISTIK305

Хайнрих Вебер, Университет Тюбинген, Германия
DAS „, TÜBINGER MOHRENKÖPFE“, ODER: GIBT ES SPRACHLICHE
WELTBILDER, UND WENN JA, WAS FOLGT DARAUS?315

ДЯЛ ВТОРИ

ТЕРИЯ И ПРАКТИКА НА ПРЕВОДА333

Хилмар Валтер, Университет Лайпциг, Германия
NOCH EINIGE BEMERKUNGEN ZU ANGLIZISMEN IM MODERNEN
BULGARISCHEN AUS VERGLEICHENDER SICHT335

Венета Сиракова, НБУ
ЗА ПРЕВОДА НА НЯКОИ МЕТАФОРИЧНИ КОНСТРУКЦИИ
В ПОЕЗИЯТА ЗА ДЕЦА НА ГАБРИЕЛА МИСТРАЛ342

Анелия Ламбова, Станимир Мичев, НБУ
ЗА ДУБЛАЖА И СУБТИТРИРАНЕТО В БЪЛГАРСКИЯ ТЕЛЕВИЗИОНЕН
ФИЛМОВ ЕФИР351

Янко Димитров, НБУ
ПРЕВОДЪТ КАТО ОБЩЕСТВЕНА И НАУЧНА ДЕЙНОСТ ВЪВ
ВИЗАНТИЯ ПРЕЗ XIII–XIV ВЕК367

Десислава Давидова, НБУ
БЪЛГАРСКИТЕ НАРЕЧИЯ ЗА НАЧИН И ТЕХНИЯТ ИТАЛИАНСКИ
ПРЕВОД В „БАЙ ГАНЬО“ ОТ А. КОНСТАНТИНОВ376

Олга Вреде, Университет „Св. Константин”, гр. Нитра, Словакия
 GERICHTSDOLMETSCHEN IN DER SLOVAKEI – AKTUELLER STAND;
 ERFAHRUNGEN UND PERSPEKTIVEN397

Власта Кучиш, Университет Марибор, Словения
 TRANSLATORISCHE AUSBILDUNG IM KONTEXT DER
 EMPLOYABILITY.....413

Христо Станчев, СУ
 ALTERITÄT UND ÜBERSETZERISCHE INTERPRETATION VON
 LITERARISCHER BILDLICHKEIT. (AM BEISPIEL DER ABWEICHENDEN
 WIEDERGABE VON VERGLEICHEN IN DER DEUTSCHEN ÜBERSETZUNG
 DES ROMANS „DER ANTICHRIST“ VON EMILIJAN STANEV).....421

ДЯЛ ТРЕТИ
 ЛИТЕРАТУРА433

Петра Жазгар-Шоштарич, Мануела Свобода, Университет
 в гр. Риека, Хърватска
 MOMENTAUFNAHMEN „FÜR ALLE, DIE SCHON ALLES GESEHEN
 UND GETRUNKEN HABEN“. „DER GELBE BLEISTIFT“
 VON CHRISTIAN KRACHT435

Майа Разбойникова-Фратева, СУ
 EMOTIONALITÄT UND MÄNNLICHKEIT IM SPÄTEN 19. JAHRHUNDERT,
 UNTERSUCHT AN WERKEN VON THEODOR FONTANE.....450

Антоанета Михайлова, ЮЗУ „Неофит Рилски“
 DIE FRAUENGESTALTEN VON EVELINE HASLER465

<i>Петя Петкова-Сталева</i> , НБУ „НОВЕЛИНО“ НА МАЗУЧО САЛЕРНИТАНО: ПО СЛЕДИТЕ НА БОКАЧО И ВСТРАНИ ОТ ТЯХ	473
ДЯЛ ЧЕТВЪРТИ	
ОБУЧЕНИЕ ПО СЪВРЕМЕННИ ЕЗИЦИ	489
<i>Роземари Булман</i> , Гьоте-Институт, Мюнхен, Германия FACHSPRACHE(N) IN DER DUALEN AUSBILDUNG FÜR METALL – UND ELEKTROBERUFE	491
<i>Елисавета Бояджиева</i> , ЮЗУ „Неофит Рилски“ ТРАДИЦИИ И ИНОВАЦИИ В УНИВЕРСИТЕТСКИТЕ СПЕЦИАЛНОСТИ С ОСНОВЕН ЕЗИК АНГЛИЙСКИ В БЪЛГАРСКИЯ КУЛТУРЕН И ОБРАЗОВАТЕЛЕН КОНТЕКСТ	510
<i>Павлина Стефанова</i> , НБУ УЧЕБНИЯТ КОМПЛЕКС ПО ЧУЖД ЕЗИК – ПРОЦЕСЪТ И ПРОДУКТЪТ.....	525
<i>Светлана Димитрова-Гюзелева</i> , НБУ IMPROVING RESEARCH STUDENT WRITING SKILLS: LEARNING THROUGH EXPERIENCE	541
<i>Елена Савова</i> , НБУ ERLEBTE TEXTARBEIT AM BEISPIEL EINES AUSZUGS AUS DEM ROMAN „BERLIN-ALEXANDERPLATZ. DIE GESCHICHTE VOM FRANZ VIBERKOPF “ VON ALFRED DÖBLIN.....	550
<i>Янка Коева</i> , ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ МНОГОЕЗИЧНИЯТ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО ПО НЕМСКИ ЕЗИК ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ОБУЧАВАЩИТЕ	564

Станислава Илиева , ПУ „Паисий Хилендарски“ DEUTSCHE MODALPARTIKELN ALS PROBLEM AUCH FÜR BULGARISCHE DEUTSCHLERNENDE	576

Милка Хаджикотева , НБУ МЕТОДИ И ПОХВАТИ НА ПРЕПОДАВАНЕ ЗА РАЗВИВАНЕ НА ЛЕКСИКАЛНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ И СТРАТЕГИИ НА УЧЕНЕ И УСВОЯВАНЕ НА ЛЕКСИКАЛНИ ЗНАНИЯ	590

Мария Нейкова , НБУ ПРОЕКТЪТ В ЕЛЕКТРОННОТО ОБУЧЕНИЕ ПО ЧУЖД ЕЗИК.....	604

Калин Василев , НБУ РОЛЯТА НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ В ДИДАКТИКАТА И В ОБУЧЕНИЕТО ПО СЪВРЕМЕНЕН ГРЪЦКИ ЕЗИК ЗА БЪЛГАРИ	618

Радка Иванова , СУ LESEKOMPETENZ – FÖRDERUNG DURCH KOOPERATIVES LERNEN ..	625

Нора Кръстева, Росица Василева-Сърчелиева , НБУ STATIONENLERNEN – EIN WEG ZUM EFFIZIENTEN UNTERRICHT	646

Велка Харизанова , НБУ WIE KÖNNEN WIR DEN UNTERRICHT EFFIZIENTER MACHEN – UNTERRICHTSGESTALTUNG MIT DEM LEHRWERK „ASPEKTE B2“	666

АНОТАЦИИ	677

СПРАВКА ЗА АВТОРИТЕ	698

ЧЕРВЕНИТЕ СТРУКТУРИ В БИБЛИЯТА

Мони Ешуа Алмалех
Нов български университет

Трябва да призная, че изследвам и пиша за червеното в Библията повече от две десетилетия (Алмалех, 2006; 2007; 2010 и други). Всеки път остава нещо неуловено и недоказано, или поднесено достатъчно достъпно. Това напълно отговаря на червеното присъствие в Библията, на скритите и изплъзващите се червени елементи и структури.

Червените библейски кодове в ивритския текст образуват толкова разнообразни структури, че метафора за тяхното преплитане, успоредност и самостоятелност е холограмата. Холограма, защото винаги има нещо, което не виждаме, тъй като се намира откъм невидимата за нас страна. Факт е, че текстът е двуизмерното пространство. Кое е холограмата – семантиката или семиотичните факти на елементи, отношения между тях и на структури от червени кодове? Холограмното е по-скоро цялостният семиотичен аспект, подкрепян от семантика, правопис и **контекст**.

Такова преплитане, успоредност и лексикална самостоятелност има в Исаия 63:1-6:

Исаия 63:1-6

1. Кой е Тоя, Който иде от Едом/, в **червени** одежди от Восор, Който е тъй величествен в облеклото Си, Който пристъпя в пълната Си сила? – „Аз съм, Който изричам правда и съм силен да спасявам.“ 2 – Защо Твоето облекло е **червено** ~doa', и Твоите одежди – като на оногова, който е жлеб тъпкал? 3 – „Аз тъпках жлеба Сам, и никой от народите не беше с Мене; Аз ги тъпках в гнева Си и ги газих в яростта Си; **кръвта** ~x's.л им пръскаше дрехите Ми, и Аз опетних цялото Си облекло; 4 защото денят за отмъщение е в сърцето Ми, и годината на изкупените от Мене настана. 5 Аз гледах, – и нямаше помощник; чудих се, че нямаше, кой да подкрепи; но Моята мишца Ми помогна, и Моята ярост – тя Ме подкрепи; 6 и в гнева Си стъпках народите, съкруших ги в яростта Си и излях наземи **кръвта им**.“ (Библия, 1992)

Исаия 63:1-4

2. Защо е **червено** облеклото Ти, И дрехите Ти подобни на *ония на човек*, който тъпче в лина? 3 Аз сам изтъпках лина, И от племената не бе с Мене

ни един човек; Да! стъпках ги в гнева Си, И смазах ги в яростта Си, Тъй че кръвта им попръска дрехите Ми, И изцапах цялото Си облекло. 4. Защото денят за въздаянието бе в сърцето Ми, И годината Ми за изкупване настана. (Библия 1940)

Исая разказва за човек с *червени дрехи* [хамуц бгадѝм], идещ от *Едом* [едом] (корен *Алеф-Далет-Мем*), който има силата *да спасява* [ле(х)ошийа].

Думата [хамуц] характеризира дрехата на управник, макар че контекстът сочи, че това е мантия, напоена в кръв. Човекът идва от Едом, „червената страна“ на брата на *Израил – Едом*. Помним, че *Едом* значи *червено* от корена *Алеф-Далет-Мем* и че едомците ще създават проблеми на израилтяните в цялата им история, та чак до чак *Ирод*, едомееца, от времето на Исус Христос, възкачен на трона от „червените“ римски легиони.

В Исая 63:1-2 се разгръща парадигмата на червеното – оказва се, че дрехата е червена от кръвта на народите, включително и кръвта на израилтянския народ. В Исая 63:2-5 се говори, че докато този човек е „тъпкал народите в лин“ (Библия 1940), „жлеб тъпкал“ (Библия 1992) си е „опетнил облеклото“. Така дрехата не е *червеното* на [адом] (корен *Алеф-Далет-Мем*), а е *червеното* на [хамуц] (корен *Хет-Мем-Цади*), където [хамуц] маркира нечистотата на заквасените неща. В съвременен иврит [хамуц] означава *оцет* и *туришия*.

Коренът *Хет-Мем-Цади* внася допълнителен нюанс на червените присъствия в Стария завет, макар че има само една употреба (Исая, 63:1) в значение на *червено боядисани*.

Гезениус дава много прецизно описание на *Хет-Мем-Цади*. Той смята, че основното значение на корена е *да съм рязък, да съм нетърпелив* и се използва по отношение на:

1. вкус – *да съм кисел, да съм подквасен; оцет*, а също и *да е пресолен*;
2. цвят – *да имам блестящ, прекрасен цвят*, който заслепява очите, като се използва най-вече за червения цвят.
3. за характер и настроение – *държа се грубо*, а в ХИФИЛ *огорчен съм, злобен съм*.

(Гезениус, 1996: 288)

Парадигмата на корена обяснява единствената употреба в минало страдателно причастие в ивритския Стар завет – *очервени, боядисани в червено* [хамуц]. Бихме могли да третираме този вид червено като „ферментирало“ червено.

Исаия 63:1-6 е наситен с внушения – православният български превод сочи чрез главната буква на местоименията (*Тоя, Който, Си*), че не става дума за управник, а за Господ. Господ идва от „червената“ страна Едом.

Стиховете в Исаия 63 потвърждават, че става дума за Господ, само че този път червеното е названо с основния термин за червен цвят – [адом] и е втъкана метафората за *Оня, Който мачка народите в лин*. Тук вече и протестантската версия маркира Господ чрез главните букви на местоименията (*Мене, Си, Ми*):

Съществува хипотеза, базираща се на по-нататъшните стихове от Исаия 63, че става дума за Месията, а не за Самия Бог Отец в този сюжет, тъй като Идещият от Едом с окървавени, червени, вкиснати от грешна кръв дрехи разговаря с Исаия и се самоназовава Спасител, и говори за Бога Отец в трето лице единствено число, и че ангелът („Му“) на Божието присъствие неведнъж е спасявал синовете на Израил: „9. Във всичките им скърби Той скърбеше, И ангелът на присъствието Му ги избави; Поради любовта Си и поради милосърдието Си Той сам ги изкупи, Дигна ги и носи ги през всичките древни дни. 10. Но те се разбунтуваха и оскърбиха Светия Негов Дух; Затова Той се обърна та им стана неприятел, И сам воюва против тях.“

Коренът *Хет-Мем-Цади* по-скоро би трябвало да бъде отнесен към червените присъствия от типа Конкурент за прототип, като това значение би трябвало да се изведе от същинското значение *оцет*. Вкисването и киселостта на оцета в еврейската символика означават нещо нечисто. Това е причината при Изхода от Египет да няма никакъв заквасен хляб, т.е. с мацата, която е незаквасен хляб, се цели символиката на ‘чистотата’. Това разбиране намира материализация у Осия, като втасването, вкисването е названо с корена *Хет-Мем-Цади* и семантизирано като ‘те всички горят от прелюбодейство, като пещ, опалена от хлебаря ‘:

В Исаия 63:3 преводите говорят за *кръвта им, anguis eorum, their blood, their lifeblood, кровь их, posoka ich, krev, αίμα*, но в иврит думата е [ницхам] – *сока от гроздето им*. Преводът с *кръв* никак не е лош за индоевропейските езикови картини на света. Той съответства на значенията на корена на думата сок от грозде – *Нун-Цади-Хет*, от който се образуват следните думи: *сила, победа, вечност; да бъде вечен, да съм отличен, превъзхождам, побеждавам*. Така дрехите на този човек са се оцапали от червеното на сакралната винена течност, която още не е станала вино, от нечистата енергия на ферментацията, но всъщност от силата, способността за победа и превъзходство над другите. Затова преводът с *тяхната кръв* на падежната форма на думата [нецах] е уместен.

„Тъпча жлеба“ е православен синоним на протестантското „мачкам в лин“.

В юдаизма ферментацията, заквасените продукти са код за ритуално нечистото.

В тези стихове са универсалните асоциации на червеното от Нормата за словесни асоциации – ‘гняв’ и ‘ярост’, (вж. Алмалех, 2001), ‘отмъщение’, към които се прибавят библейските термини ‘въздаяние’, ‘изкупуване’.

Исаия 63 казва, че израилтяните и народите са изоставили Бог. Намекът е, че Израил се е превърнал в Едом. А Спасителят, Месия [мошиа] се явява в стих 8, след като същият корен, корен на Спасителя/Йе(х)ушуа *Юд-Шин-Айн*, се явил още в първия стих.

Исаия 63:8-10; 16-19

8 Защото рече: Наистина те са Мои люде, Чада, които не ще постъпят невярно; Така им стана Спасител. 9 Във всичките им скърби Той скърбеше, И ангелът на присъствието Му ги избави; Поради любовта Си и поради милосърдието Си Той сам ги изкупи, Дигна ги и носи ги през всичките древни дни. 10 Но те се разбунтуваха и оскърбиха Светия Негов Дух; Затова Той се обърна, та им стана неприятел, И сам воюва против тях.

16 Защото Ти си наш Отец, Ако и да не ни знае Авраам И да не ни признае Израил; Ти, Господи, си наш Отец; Твоето име е наш вечен Изкупител. 17 Защо си допуснал, Господи, да се отклоняваме от пътищата Ти, Да ожесточаваме сърцата си, та да не Ти се боим? Върни се заради слугите Си, Племената на Твоето наследство. 18 Малко време го владяха Твоите свети люде; Противниците ни потъпкаха светилището Ти. 19 Ние сме станали като ония, над които Ти никога не си владял, Като ония, които не са били наричани с името Ти.

Богът Отец, Исус Христос, Месията, Спасителят, „свещеникът по мелхицадековия чин“, „който спасява и обрязаните“, „ангелът на присъствието Му, който спасява“ са кодирани в различни червени кодове в Стария и Новия завет. Тези кодове разкриват теологична доктрина, свързваща двата завета. По тази причина християнската Библия се състои от Стар и Нов завет, а не само от Нов.

Преплитането на Нов и Стар завет, на *огъня* [еш] и още 25 вида огън с уникалното „ферментирало“ червено [хамуц], с червеното *кръв, земя и човек* [адом], с „магарешкото“ червено [хамар] (корен *Хет-Мем-Рейш*), вървящо с неговия *тъмен, пламтящ*, служещ и за *капан* двойник [камар] (корен *Хаф-Мем-Рейш*), *сакралното* червено [толяатшани] и *червената охра* на падението [шашер] – всички заедно са като шевица, която е контекстуално разположен код от различни червени

неща. Всеки вид огън и всеки вид червено е като различен конец в общата шевица.

Друг фактор, който скрива и двуизмерното, и дори едномерното (ако има такава), е **преводът**.

Внушенията за червен цвят в Стария завет имат ярко изразени различия по отношения на съхраняването им след превод в индоевропейските езици.

Едни от тях са кодове за червен цвят, които остават в комуникативната тъкан на преводите в явен и непроменен вид. Такива са всички **термини за прототипи** *огън, пламък, жар, въглени, искри; кръв*, както и глаголите за основни качества на прототипа огън – *горя, изгарям, паля, запалвам, подпалвам*. „Огнената“ структура се съхранява във всички преводи симетрично спрямо оригинала, защото прототипите са универсалии. При това се запазва и основното значение на думите, и преносните, и контекстно-зависимите им значения. Всичко това е въпреки различията във вътрешната мотивация на различните термини за прототипа *огън* и действието *горя* в иврит и другите езици. Тази червена структура е една от най-стабилно съхранените в индоевропейските езици въобще, не само по отношение на червения цвят.

Голямото изключение при прототипите е ивритският глагол *кадя* (*тамян*)/*изгарям тамян* и съществителното *тамян*, които не се наблюдават като логическа и асоциативна връзка, произтичаща от един и същи корен в индоевропейските езици.

Други изключения са ивритските вериги на корените *Син-Рейш-Фе* (*огън-серафим-кобра*) и *Нун-Шин-Куф* (*целувка-оръжие*).

Системата от **основни термини за червен цвят** е една от най-непреводимите части от Стария завет.

Сред основните термини за цвят парадигмата на корена *Алеф-Далет-Мем* (*човек-земя-червено-кръв*) престава да съществува като код за червено в преводите поради междуезикова асиметрия и дисиметрия. Тук загубата е сериозна – текстовете структури и връзки на този корен престават да съществуват в своята цялост и като теологична същност отсъстват като червена структура в преводните текстове. Така парадигмата на този корен е неразгадаема за индоевропейския читател. Неразгадаема е обаче и за хората с майчин език иврит, сред които само най-отдадените на езика, историята и културата могат да проследят логически ясно мощта и сложността на този червен код.

Уникално място в ивритската езикова и писмена системи заемат двата сродни корена *Хет-Мем-Рейш* и *Хаф-Мем-Рейш*. **Те са код за червено, който обхваща и прототипите, и основните термини за цвят.**

Нещо повече, те обозначават два макротъмни цвята – червено, но и черно. Често те са код за макротъмно червено, понякога са код за макротъмно черно, но е възможно да функционират и като макросветло червено. Двата цвята и сродните им думи от тези корени са и теологема, защото служат за царска и месианска терминология – за названията на *магаре*, *магарица*, *малко магаренце*, вж. Алмалех, 2011; 2012. Преобладаваща е високо символната натовареност дори на конкретните значения, производни на двата корена.

Делението на **макросветло-червен** и **макротъмен-червен код** е друга самостоятелна структура, в която участват и прототипите, и основните термини за червен цвят, и конкурентите за прототипи (*порфир*, *рубин*). Опозицията ‘макросветло-макротъмно’ е добре обяснена от Витковски-Браун и Вежбицка. Тук в тази опозиция влизат всички цветове. Това е една структура, в която свое влияние има и семантичната територия на отделните корени, и контекстно-зависимите значения на думите. В макросветло-макротъмното пространство има универсални и неуниверсални значения, някои от които са станали символи на библейската изразност и възприятия поради разпространението на монотеизма в трите аврамически религии. Исаия 1:18 може да бъде даден за пример и тук, и при двуцветията – *червеното* е **грях** (макротъмно), *бялото* е **липса на грях** (макросветло).

Исаия 1:18

Тогава дойдете – и ще отсъдим, казва Господ. Да бъдат греховете ви и **като багрено**, – **като сняг ще избеля**; да бъдат червени и **като пурпур**, – **като вълна ще избеля**. (Библия 1992)

Напълно самостоятелна структура е **хронологичната поява** на прототипите и на основните термини за червено. Чисто линейно във времето и пространството на текста, думите за *огън* предхождат появата на първата употреба на основен термин за *червено*. Думата *огнен* се явява още в Битие, 3:24, т.е. огънят се появява още в рая по повод на изгонването на Адам и Ева. Първата употреба на основен термин за червен цвят *червеникав* [адамдòm] (*червен* [адòm]) е чак в Битие 25:25. Този модел е прокаран стратегически в текста за всички цветове, но особено ярко е проведен за бяло и черно. Подробен преглед на тази структура, с различните ѝ проявления и измерения вж. в Алмалех, 2006. Преобладаващата употреба на прототипите на цвят – *огън*, *кръв*, *небе*, *море*, *светлина*, *тъмнина* и пр. – осигурява присъствието на цветовете след превод. Освен това, като нарушим критериите на Berlin, Kay (1969) за основни термини за цвят,

включвайки и термините за прототипи в смисъла на Rosch (1972; 1975a; 1975b; 1976; 1978), можем да постигнем тяхната схема за историческото развитие на цветоата терминология в езика, но този път отнесена към Сътворението на света. При Бърлин и Кей на най-ранния етап има два термина за цвят (черно и бяло), след това се явява трети термин (за червено), след това за зелено или жълто, на следващия етап – синьо, а след това за термините за няколко смесени цвята (кафяво, розово, бежово и пр.). Библията не е илюстрация за историческото развитие на иврит и схемата на Бърлин и Кей е драстично нарушена, защото първият основен термин за цвят, който се явява в текста, не е за черно, бяло или червено, а за зелено. Имайки предвид, че първите глави на Библията разказват за сътворението на света, появата на зелено в Битие 1:30 има знаков характер, който обяснява частично защо зеленото е специален цвят в исляма. Ако отчитаме обаче и основните термини за цвят, и термините за прототипи на цвят, се реализира хронологията тъмно и светло–червено–зелено и жълто–синьо. Тази подредба не е само и просто езикова универсалия, защото Битие 1 е разказ за Сътворението на света и цветовете (в сбора на основни термини и прототипи) имат теологична и семиотична стойност. В наши дни е доста разпространено мнението, че библейският разказ е за „Големият взрив“ в смисъла на съвременната физика, но разказан с термини за природни явления и обекти.

Друга структура е **честотата на употреба** на думите за прототипи и на основните термини за цвят. Червеното не прави изключение – много по-голям брой са употребите на *огън* и *кръв*, отколкото на думите за *червено*. Мощното статистическо предимство на прототипите осигурява висока степен на преводимост, което резултира в съхраненото оригинално присъствие на цветовете в другоезичните библии.

Самостоятелна структура са **многоцветията**, в които участва червеният цвят. Те са подробно разгледани в Алмалех, 2006. Анализът е на равнището на сакралния статут на четирицветията и двуцветията, както и на скритите им семиотични аспекти, декодирани чрез различни системи – лексикалните и словообразователните параметри, но и контекстните параметри. Този тип анализ осигури декодирането на дълбоките значения, на дълбинните отношения, стоящи зад многоцветията. Те имат и теологичен аспект.

Наред с тези дълбоки, скрити и теологични значения на многоцветията, Библията притежава и равнища на явно семантизиране на някои двуцветия. Това равнище осигурява стабилност и лесната за помнене и възприемане опозиция, в която червеното е разбираем код за грях, а бялото – за негрях, за чистота от грях: типичен пример е Исаия 1:18:

Исаия 1:18

Тогава дойдете – и ще отсъдим, казва Господ. Да бъдат греховете ви и **като багрено**, – **като сняг ще избеля**; да бъдат **червени и като пурпур**, – **като вълна ще избеля**. (Библия 1992)

‘червено = грях’ – ‘бяло = негрях (чистота от грях)’

Девет века преди новата ера стихът възпитава да говорим за грешките си (винаги да се обръщаме към Господ), днес на това му викат психотерапия, в която трябва да говорим за проблемите си. За постигането на неплащещ ефект Исаия използва Термини за цвят и Термини за конкуренти за прототипи, а не употребява Термини за прототипи. Поради наситеността си с червено и бяло в опозиция този стих винаги е превеждан относително точно.

Разговорът за явните повърхнинни семантизации на червено-бялото единство може да бъде много пространен с оглед на **универсалиите**. Забележително е, че в Библията липсва универсалната за фолклорните и примитивните култури контекстно-зависима семантизация по отношение на двата пола. В Almalech, 1996, Алмалех, 1997, 2006, 2007 тази опозиция е разгледана подробно както за сватбеното знаме в българската традиционна сватба, така и за цветовете кодове в ритуалите и митологията на човекоядното племе ндембу, по Turner 1966 и останалите трудове на Виктор Търнър. В Алмалех 2006 е разгледан религиозно-митологическият аспект на двата тракийски орфически кода червено-черно (хтоничното, земното) и зелено-бяло (високото, небесното) (Фол 1994). Валерия Фол обаче посочва още едно двуцветие в трако-фригийската обредност – опозицията „червено-бяло“ (Фол 1997: 17-18). Това червено-бяло единство е свързано и с погребалния ритуал у траките, като служи за знак по гробовете за земното-небесното.

Червените кодове в ивритския текст на Стария завет са доказателство за **неприлагане на редица фолклорни елементи, както и избягване на редица цветови кодове, характерни за близоизточните езически култури**, независимо че множество автори приписват египетски, месопотамски или финикийски влияния и наличия. Старият завет поставя пред нас редица загадки, с които хуманитарната научна мисъл не може да се справи. Например липсата на обвързване на червения цвят с единия от двата пола в опозиция с бялото е заместена от органическа връзка между човека (адàм) и земята (адамà), което е женски род на човека-адàм, а те и двете са червени неща (адòм). По същия начин и серафимите не са херувими и не са нито египетски, нито месопотамски, нито

финикийски елементи в Стария завет. Това са архангели с шест крила, те имат човешки черти, но са и огън, и червена кобра, и са чисти и носят чистота чрез разпалени въглини.

Червените кодове са част от библейска смислова ДНК. ДНК е триизмерна структура. Червените елементи влизат в различни отношения и оформят различни структури. Не всичко в червените елементи на ДНК-холограмата е различимо и ясно като смисъл, но тези структури оставят своите следи в нашето езиково съзнание и подсъзнание при четене или слушане. Очевидно е, че ивритският текст притежава особености, които имат и сходства, и различия с индоевропейските преводи поради различните езикови картини на света, кодирани в словообразователните структури на езиците.

Основните ивритски послания за червено са направени чрез прототипите и те осигуряват преводимост.

Въздействието на червените структури е върху езиковото и културното подсъзнание. Това е така, защото повечето от значенията се базират на универсални семантизации на червения цвят. Те са разгърнати и в ивритската езикова картина на света чрез основни термини за цвят, и чрез названия на прототипите – *кръв* и *огън*. Подобен вид шевица е практически неизчислима и едва ли скоро би имало компютър, който да проследи нишките – разположенията на основните термини за цвят в тяхното разнообразие и термините за прототипи в тяхното разнообразие.

Проследяването би било невъзможно без съвременните компютърни конкорданси и библейски програми. Никой компютър обаче не може да оцени правилно контекстите, в които функционират различните думи, внушаващи червено. Червените кодове са разположени и контактно, и дистантно, образувайки различни структури.

Към такава „шарена“ шевица от червени кодове, в която има и основни термини за цвят, и прототипи, и конкуренти прототипи се добавят други тип шевици от червени кодове. Едната се състои само от основни термини за цвят (*червен*, *ален*, *румен*), а другата само от прототипите на червеното (*кръв* и всички думи за *огън*). Вторият тип бе изследван „на ръка“ в Алмалех 2006 и бе намерено, че до Левит 7:33 общият брой на *кръв* и *огън* (с различни корени и думи) е еднакъв, т.е. са еднакъв обем/брой. Условно казано, „успоредна“, макар че „шевицата“ съвсем не е успоредна едно към едно, а по-скоро е изкривена по място на поява, като ДНК спирална структура. Тя е успоредна, доколкото се състои само от термини за прототипи – *огън* и *кръв*. А шареността на „шарената“ е, че съдържа и основни термини за червено, и термини за прототипи, и термини за конкуренти за прототипи. При всички видове

структури мястото на поява в текста е пространствен и времеви фактор, който прави нещата триизмерни и всъщност неизмерими дори с най-мощен компютър.

Компютрите по мое мнение скоро няма да могат да „огледат“ смисловите контексти на различните шевици от червени кодове – били те от „шарените“ или от „успоредните“. Ако доразвия метафората с шевиците, има шевици, които са многоцветни. В тях червеното е част от многоцветие, например сакралното четирицветие. Тогава шевиците трябва да прераснат в килим въпреки относителната статистическа бедност (всъщност, математически и пророчески изчислена знаковост) на библейския текст откъм основни термини за цвят.

Разказът за червените кодове в Библията е поредният разказ, насочен към българския читател, за оставащото скрито в ивритската езикова картина на света и недостъпно след превод. Този разказ, усложнен от напълно непознати за българския език неща, помага за по-доброто разбиране на посланията на библейския текст.

Лексемеи, които внушават червен цвят

Основни термини за цвят	
червено	אדום [adóm]
червячено червено	חלילת שני [holiát shaví]
червеняят, червеникави	חלילי [halilí]
да съм червен	חמר [hamár]
яркочервено, червена охра, червен варовик, червена крета (червеното на падението)	שמשר [shamshér]
очервени, боядисани в червено („ферментирадо“ червено)	חמוץ [hamútz]

Термини за прототипи

Термини за прототипи	
кряв	דם [dam]
огън, пламък; главия; жаравя; пламтиця жаравя; температура, треска; възлени; силна желя	אש [eš]; בערה [be'era]; לבנה [lebaná]; אור [ur]; אור [ur]; זיקה [zíká]; אקרה [ekrá]; מורה [mohúra]; לפירם [lafilím]; חלה [chále]; [shimím]; שרפה [shéref]; שרף [saráf]; שרפה [shéref]; [masrefá]; להט [la(x)át]; ניר [nir]; [sur]; גר [ger]; מוקד [mokéd]; חמה [chamá]; צרבת [zarévet]; קהתת [kadāhat]
огън, Божий огън	להבה [le(x)avá]; להב [la(x)áv]
буен огън, най-буен пламък	שלהבת [shela(x)ébet]
горящ въздух	ריח [riiá]

Термини за типичните качества на прототипите

горя, изгарям, пламтя, да пламня; уплицожавам чрез огън, запалвам, паля, разтавам, пумвам, разгорещявам, сгорещявам, греш, светя силно, нажежявам;	באר [baár]; בשר [bšér]; קרה [kadáx]; שרף [saráf]; שרף [shéref]; להט [la(x)át]; שרף [saráf]; שרפה [shéref]; חלה [chále]; חלה [chále]; חלה [chále]; חלה [chále];
пламни, горя, нажежявам	חרר [charár]; צרב [zaráv]; צר [zarát]; קר [kár]; חמה [chamá]
горя тамия, кады тамия	קטר [katár]
горя, нажежявам	חרר [charár]
сгорещявам	חלה [chále]
топлина, горещина	חום [xóm]

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Алмалех, Мони** (1997) *Цветовете в балканския фолклор. Езикът на цветовете*. УИ „Св. Кл. Охридски“, София. 194 с.
- Алмалех, Мони** (2001) *Цвет и слово. Прагматични и психолингвистични аспекти*. Академично издателство „Проф. М. Дринов“, София.
- Алмалех, Мони** (2006) *Цветът в Петокнижието. Езикова картина на света (върху иврит, български и други езици)*. Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“. София, 479 с.
- Алмалех, Мони** (2007) *Езикът на цветовете: Цветовете в балканския фолклор; Библейско червено; Рекламата – цвет и символи*. „Аскони-издат“, София, Първо издание 2007. 373 с. Второ издание 2012.
- Алмалех, Мони** (2010) *Семиотични изследвания на търговската марка II част (Семиотика на цвета в рекламата)*. НБУ, София, 2011 CD. 207 с. ръкопис. Он-лайн издание – ebox.nbu.bg 2010.
- Фол, Александър** (1994). *Тракийският Дионис. Книга втора: Сабазий*. Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, София, 385 с.
- Фол, Валерия** (1997) Опозицията “червено-бяло“ в трако-фригийската обредност. – В: *Сборник доклади от Международна конференция “Цвет и културно наследство ’95“*. COLOR GROUP BG, Sofia.
- Almalech, Mony** (1996) *Balkan Folk Colour Language*. “St. Kliment Ohridski“ University Press, Sofia. 151 p.
- Berlin, V., P. Kay** (1969) *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley, Los Angeles, University of California Press.
- Rosch, Eleanor** (1972) “Universals in Color Naming and Memory“ – *Journal of Experimental Psychology*, 93, № 1: 10-20.
- Rosch, Eleanor** (1975a) “The nature of mental codes for color categories“ – *Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, № 1: 303-332.
- Rosch, Eleanor** (1975b) “Cognitive representations of semantic categories“ – *Journal of Experimental Psychology: General*, № 104 (3): 192-233.
- Rosch, Eleanor, C. Mervis, W. Gray, D. Johnson, P. Boyes-Braem** (1976) “Basic Objects in Natural Categories“ – *Cognitive Psychology*, № 8: 382-439.
- Rosch, Eleanor** (1978) “Principle of categorizations“ – *Cognition and Categorization*. E. Rosch, B. Lloyd (eds.), Hillsdale: Lawrence Earlbaum: 27-48.
- Turner, Victor** (1966) “Color Classification in Ndembu Ritual“ – *Anthropological Approaches to the Study of Religion*. Tavistock Publications.
- Wierzbicka, Ana** (1990) “The Meaning of Color Terms: Semantics, Cultures and Cognition“ – *Cognitive Linguistics*, 1, № 1: 99-150.
- Witkowski, S., C. Brown** (1977) “An Explanation of Color Nomenclature Universals“ – *American Anthropologist*, 79 (1): 50-57.

ИЗПОЛЗВАНИ ПРЕВОДИ НА БИБЛИЯТА

- Библия, 1940:** *Библия или Свещеното Писание на Стария и Новия завет. Вярно и точно преведена отъ оригинала. Ревизирано издание, Библейско дружество, София, 1940.*
- Библия, 1992:** *Библия сиреч книгите на Свещеното писание на Вехтия и Новия завет, издава Св. Синод на Българската църква, София, 1991, 1523 с.*

Мони Ешуа Алмалех

ЧЕРВЕНИТЕ СТРУКТУРИ В БИБЛИЯТА

The article focuses on how red color exists in the Old Testament. Mony Almalech distinguishes a number of lexical objects that imply red – basic color terms, *red* (BCT); prototype terms, *fire*, *blood* (PT), prototype rival terms *ruby*, *wine* (PRT), terms for the basic features of the prototypes, *hot* and *warm* (TBFP). The study is based on the original Hebrew text of the Old Testament, and its translations to Indo-European languages. Seven basic color terms in Hebrew and twenty six roots for different types of fire in Hebrew are presented. Decoding red structures runs in several methods: 1. Extended semantics of Hebrew root – word-formatting and etymology; 2. Worldview in different languages; 3. Prototype Theory and Cognitive approach (E. Rosch); 4. Visual and verbal color; 5. evolutionary aspect of Berlin and Kay's theory – chronology and parallel appearances of BCT and PT; 5. Semantization of different colors, according to Kent-Rosanoff Free Association Test – Universal and non-universal semantizations of red color; 6. Contextual semantization of each token. Main conclusions – Hebrew Red structures in Old Testament is impossible to translate; 2. Important messages of Hebrew text are lost because of interlingual asymmetry and dissymmetry.